

דף לא.

עין משפט א.

ח"מ סימן ט פעיף ז

ז. תלמיד היושב לפני רבו ורואה זכות לעני, והרב רוצה להיבן, חייב ללמד עליו זכות, ואם שותק עובר משום מדבר שקר תרחק.

עין משפט ב.

ח"מ סימן ט פעיף ח

ח. יא. תלמיד שיושב לפני רבו, ורואה שרבו טועה בדין אל יאמר אשתוק עד שיגמר הדין ואסתרנו ויקרא על שמי, אלא יאמר בדרך כבוד רבי כך לימדתי.

עין משפט ג.ד.

ח"מ סימן כה פעיף א

א. כל מי שיודע עדות לחבירו ויש תועלת בעדותו ^ב חייב להעידו אם

י. וה"ה שניהם עניים או עשירים, ולרבותא נקט עני שיש כבוד לרבו, וגם כבוד העשיר. ודוקא ברואה חובה לעני, אבל אם רואה התלמיד חובה לעשיר, שותק. כדי שלא יפסיד את העני בדיבורו, ומה שנאמר ודל לא תהדר בריבו קאי רק על הדיין בעצמו ולא על התלמיד, כ"כ הט"ז בשם מהר"ל מפראג, ועיין בפרישה ס"ק י"ב דחלק על הט"ז ע"ש.

כ. מבריייתא קמא נ"ו ע"א, ונלמד מהכתוב "אם לא יגיד ונשא עונו" ומהפסוק "ושמעה קול אלה" ללמד שחייב קרבן שבועה, וכתב בסמ"ע ס"ק ד' שעד שקיבל עליו בסוד שלא לגלות, אותו בעל דין שאמר לו שלא לגלות יתיר לו, והוא ממהרי"ו.

העד אינו חייב להעיד אלא בתביעת בעל הדין, שנאמר "אם לוא יגיד" בתוספת "ואו" אחר הלמ"ד לומר לך שאינו חייב כי אם על פי תביעת בעל הדין, שבועות ל"ה ע"א.

ובי"ד כופה על הגדת עדות ככל מצוות עשה שכופין על קיומם, וכ"כ בברכי יוסף ס"ק ו' בשם בעל התורת חסד בתשובה, ויש שכתבו שאין כופין על העדות כי זו מצוות עשה שמתן שכרה בצידה מצד מצוות גמילות חסד. אך העירו על זה שישנו גם לאו דאם לא יגיד, ולא דלא תעמוד על דם רעיך וע"ז כופין לכו"ע.

ולפ"ז יש הבדל דאם ביה"ד מזמין את העד הראשון שהוא לא קרוב ולא פסול ולא נוגע כיון שכל חיובו מדרבנן כי הוא רק עד אחד, ואין עדיין עשה ולא עליו אין ביה"ד יכול להזמין בהתראה או ע"י כפייה, ורק אם חסר לביה"ד עד שני שאז חיובו מן התורה להעיד ויש בו לאוין יכול ביה"ד להזמין בכל דרכי הכפייה.

יתבענו ^ל ואפי' הוא לבדו. ואם ^מ כבש עדותו חייב מדיני ^נ שמים.

הגה: ב. עד אחד לא יעיד ^ס אחר שנעשה כבר האיסור דאינו אלא כמוציא שם רע, אבל לאפרושי מאיסורא מותר, או בדבר שבממוץ שמביא לידי שבועה.

הגה: ג. אם אדם לא יודע עדות ^ע אסור לו לבוא ולעמוד מבלי להעיד, שגורם בעמידתו ^פ לפסוק ע"פ שניים כי בעל חובו יסבור שיש לו שנים.

ל. ואפי' שיודע שיש לו עוד עד אחר אינו רשאי להמתין עד שיבא העד השני אלא מעיד מיד, דעד אחד מביא בממוץ לשבועה מן התורה, ואולי ישלם ולא ישבע ונמצא מרווח בעדותו, וא"כ גם היום שנהגו לא להשביע חייב לבוא גם אם הוא לבדו.

מ. וכן הדין שניים שכבשו עדותם חייבים מדיני שמים, ואם אחרי שכבשו עדותם ואמרו בכי"ד אין אנו יודעים לך עדות וחזרו ואמרו יודעים לך אנו עדות אינם נאמנים כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ואינם נאמנים אפי' לחייב עצמן מדינא דגרמי ולהוציא מהם ממוץ ע"פ כי"ד אלא כל חיובם בידי שמים, סמ"ע ס"ק י"א.

נ. וכתב הש"ך בשם המהרש"ל דאם תפס מוצאים ממנו דכאן כל חיובו רק מדין גרמא ובקים ליה בדרכה מיניה מועיל תפיסה, והקצות בס"ק א' הביא מהריב"ש דמוציאין מידו כל היכא דמחויב לצאת י"ש, אולם לרש"י במציעא צ"א ס"ל דאי תפס לא מוצאין ממנו.

ומהרש"ל בפרק הכונס סי' ו' כתב דגם לרש"י לא מהני תפיסה אלא היכא דלא עבדינן החומרא כגון בזה"ז או בשוגג או בלי התראה דאז יש חיוב מדינא, לאפוקי גרמא בנוזקין דאין בו חיוב מן הדין, אבל היכא שעבדינן החומרא ודאי מפקינן מיניה גם אם תפס. ועיין עוד בנתיבות בביאורים ס"ק ב'.

ובספר פעמוני זהב כתב בשם ספר מאמר קדישין דמותר לקרותו רשע כל זמן שלא יצא י"ש ועוד כתב שיכולין להכריז עליו שהוא חייב לצאת י"ש. ולפ"ז שמותר לקרותו רשע ג"כ יהיה פסול לעדות מדרבנן.

ס. הגהות מיימוני פ"ה מהלכות עדות.

ע. ואפי' שאמר לו אדם שיודע בו שאינו משקר.

פ. ובגמ' נאמרו שני הטעמים והביאם הב"י ד"ה ואפי', ע"ש, וצ"ע על הסמ"ע דפי' מטעם שמא ישווה עמו הנתבע שלא כדין.

עין משפט זז.

הר"מ סימן יז סעיף א

א. דרשו חז"ל מהפסוק "בצדק תשפוט עמיתך" שיש צ להשוות שני בעלי הדין, שלא יהיה אחד מדבר כל צורכו ולאחד אומר לו הדיין קצר בדברך. וכן לא יסבירו פנים לאחד וידבר לו רכות ולשני קשות, ואפי' אם אחד היה מלובש בגדים יקרים והשני לבוש בזויים אומרים למכובד הלבישהו כמוך או לבוש כמוהו. וכן לא יהיה אחד יושב ואחד עומד אלא שניהם עומדים ואם רצו בי"ד, מושיבים שניהם.

ב. בשעת גמר דין ש לכתחילה שני בעלי הדין ת עומדים, ואין הדיינים רשאים להושיבם. וגמר דין, זה הודעת הפס"ד איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב.

צ. מברייתא שבועות ל' ע"א. ואם אחד דיבר כל צורכו אפי' שהדיין לא אמר לו דבר כל צורך, אלא שלשני אמר קצר בדברך אסור. סמ"ע ס"ק א'. והדיינים צריכים להזהר בזה.

ק. שם בברייתא ל"א ע"א. וכתב המהרש"ל שגם בזה אין בידינו להעמיד משפט הדין על תילו, אבל אומרים לו אל תירא גם אם בגדך בזויים כי הדין יקוב את ההר.

ר. היינו בשעת משא ומתן כר"י שם ל' ע"א, וכתב הב"ח דה"ה בשעת קבלת העדות צריכים הבעלי הדין לעמוד. וכן כתבו התוס' בסנהדרין דף י"ט ע"ב. וצריכים להזהר בזה לכתחילה. והנתיבות בס"ק ה' כתב שיש מחלוקת הפוסקים בזה אי בעלי הדין צריכים לעמוד בשעת העדות.

ש. דוקא לכתחילה אבל בדיעבד בשניהם יושבים הדין דין, וכ"כ הטור והרא"ש והר"ן בשם הרשב"א. והפסוק ועמדו אינו אלא אסמכתא למצוה ולא לעיכוב, ודלא כעיר שושן שכתב דבזמן שהיו סמוכין זה לעיכובא ואפי' בדיעבד פסול ודווקא בזמן הזה שאין דיינים סמוכין שרי משום דכתיב ועמדו לפני "האלוהים". ועיין בסמ"ע ס"ק ה' מה שהאריך.

ת. נלמד בשבועות ל' ע"א מהכתוב ועמדו שני האנשים אלו העדים דאי בעלי הדין, הרי כבר אמור, ועוד וכי אנשים תובעים ולא נשים, ועוד וכי שנים תובעים ולא שלושה, אלא על העדים, "ואשר להם הריב" אלו בעלי דין, ומה עדות העדתן זו היא גמר דין, גם בעלי הדין דקפיד עליהם בעמידה היינו בגמר דין. סמ"ע ס"ק ג'.

א ג. העדים לכתחילה לעולם בעמידה, ועמידה א ע"י סמיכה הוי עמידה לענין זה.

עין משפט ט.ג. חו"מ סימן יז פעיף ה

ה י. ב תלמיד שיש לו דין אצל רבו לא יקדים לבוא לפניו, שלא יהיה נראה שבא לברר טענותיו קודם, אם לא שיש לו זמן קבוע ללמוד לפניו.

עין משפט כ. חו"מ סימן קכג פעיף טו

טו. יח. "ואשר לא טוב עשה בעמיו" ג זה הבא בהרשאה, והוא שהתובע והנתבע נמצאים בעיר אחת ד, אבל אם הנתבע בעיר אחרת הרי זה עושה מצוה ה.

הגה: י"א ו דאין חילוק אם הם בעיר אחת או לאו, אלא כל זמן שהמורשה הוא אלם ובעל טענות מתעבר על ריב לא לו, אבל אם עשה כדי להציל עשוק מיד עושקו מצוה קעביד.

א. וה"ה אם הדיינים בסמיכה הוי כשיבה להם ומותר, מ"מ אם הדיינים בסמיכה ודאי שהעדים אסור להם לסמוך, דהוי תרתי דסתרי. כ"כ בסמ"ע ס"ק ו' ודלא כהש"ך.

ב. וכ"ש אחר שאינו תלמיד. סמ"ע ס"ק י"ג. ונתיבות ס"ק י'.

ג. יחזקאל י"ח י"ח. ומימרא דרב בשבועות ל"א ע"א.

ובגידולי תרומה כתב דאם בא בהרשאה כדי ליהנות מן השכר, ולא בשביל אלימות, אינו בכלל לא טוב עשה בעמיו, וכן פשט המנהג.

ד. רק שמונע עצמו מפני שהלוה אלם בזה נקרא מתעבר על ריב לא לו. ש"ך ס"ק ל"ב.

ה. כתב המרדכי בפ' המפקיד, דהמורשה אסור לטעון שקר, ואפי' הבעל דבר בעצמו אסור לשקר. סמ"ע ס"ק כ"ב.

ו. תוס' בשבועות ל"א ע"א ד"ה זה. וכתב הש"ך בס"ק ל"ב דנראה שהרמ"א הבין מה שכתב הב"י בשם התוס' דר"ל המורשה הוא האלם, אבל זה אינו, ופירש האלם חוזר על הלוה, דהמלוה אינו רוצה לדון עמו בגלל אלימותו ובזה מורשה זה לא טוב עשה בעמיו שמתעבר על ריב לא לו, אבל כשאין יכול המלוה לטרוח להביא מעותיו ואין כאן ענין של אלימות מצד הלוה מצוה קעביד.

הגה: י"א דאין אדם יכול לעשות מורשה שלא בפניו ז' שאין חבין לאדם שלא בפניו והרי כתיב לא טוב עשה בעמיו, ולכן אפי' אם נתרצה אח"כ בדבר אינו כלום, דאין חבין לו שלא בפניו ולא קנה המורשה.

ז'. דאין העדים קונים לו שלא מדעתו בדבר שיש לו חובה, וכיון שהקנין לא חל מעיקרא לא מהני גם מה שנתרצה אח"כ. וזו דעת מהר"י בר קלונימוס והכריע הרמ"א כמותו, הגם שיש מקום שזו מצוה כגון שהמרשה לא יכול לטרוח להביא מעותיו מ"מ על הרוב אין אדם מתרצה להכניס ראשו בריב לא לו. סמ"ע ס"ק כ"ג.
והש"ך בס"ק ל"ג. השיג על זה וכתב דגם הרמ"א לא מדבר אלא במקרה שהוא אלם וכה"ג, אבל במקום שמצוה קעביד ודאי יכול למנותו למורשה שלא בפניו. וכ"כ הט"ז ודלא כהסמ"ע.